

TARİHSEL ROMANLARDA MİMARİ MEKAN KURGUSU: KONSTANTİNOPOLİS KAPILARINDA

Nevnihal Erdoğan¹

Giriş

Konstantinopolis Kapılarında; yaşadığımız bölgenin mazisini plato edinmiş bir tarihî roman. Romanın yazarı ise mimarlık eğitimi almış bir edebiyatçı olan Hikmet Temel Akarsu. Yazarının mimar olması Konstantinopolis Kapılarında adlı romanın mekânsal tasvirlerine özellik kazandırmaktadır. O mekânsal tasvirler, bizleri her gün üzerinde yaşadığımız bazı tarihi mekânların kökündeki yolculuğuna savurmakta ve bu kentin mimarisinin yüzyıllar içinde geçirdiği evrime dair ilginç doneler sunmaktadır.

“Konstantinopolis Kapılarında”, eserin sunum metinlerinde de belirtildiği gibi aslında Türk Ortaçağı’nı anlatan bir tarihi roman. Kitabın sunum metinleriyle aktaralım; *“Malazgirt Meydan Muharebesi’nin ardından beş yıl gibi kısacık bir sürede tüm Küçük Asya’yı boydan boya fethederek dönemin dünya imparatorluğu Bizans’ın başkenti Konstantinopolis’in kapılarına dayanmış özgür Türkmen boylarının sergüzeştine odaklanmış bir yapıt.”*²

Paylaşım, kahramanlık ruhu, vatan, adanmışlık, aşk ve bilgelik temalarına dayanan bu tarihi roman; Türklerin, Bizans şehirlerinden İznik’i fethetmesi, Anadolu’da ilk Türk devletini kurması (Anadolu Selçuklu Sultanlığı) ve öncü bahadır bir grubun Konstantinopolis’te Bizans yönetimiyle karşılaşmasını ve mücadelesini anlatıyor. Kitabın temel teması, kahramanların Bizans

¹ Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

² Yavuz Angınbaş, “Uygarlık Yolunda Özgürler: ‘Konstantinopolis Kapılarında’”, Taraf Kitap Eki, 11 Mayıs 2012.

entrikalarını çözmeleri ve İznik'in fethi öncesi savaş stratejisi üzerinedir. Fedakârlık ve kahramanlık ruhuyla Bizans oyunlarının bozulmasını, karmaşık olaylar örgüsü biçiminde, şövalye romanlarında görebileceğimiz tutkulu bir üslupla ve heyecanla anlatan roman aynı zamanda Anadolu Türk devletlerinin kuruluşu ve gelişmesindeki sancılı ve acıklı deneyimi de hikâye etmektedir.

Şövalye romanslarının klasik özelliklerini yansıtan romanın bizleri alâkadar eden en önemli yönü, mimari ve kentsel bağlamdaki arka planı ile olayları bağdaştırması ve bize "medieval" Konstantinopolis'ten fasadlar sunmasıdır.

Akarsu'nun bu romanı üzerine yapılmış inceleme yazılarından birinde; Angınbaş³ romanı şu şekilde tanımlanmıştır: "*Son dönemde sıkça rastladığımız bu eserlerin büyük çoğunluğunda karşılaştığımız dünya hâkimiyeti, güç ve saltanat kavgaları, tarihi karakterlerin ego çatışmalarından farklı olarak, Anadolu Selçukluların, Bizans hâkimiyetindeki İznik'i işgali ile bağımsızlıklarını ilan etmelerini ve Büyük Selçuklularla girdiği otorite mücadelesinin anlatıldığı 'Konstantinopolis Kapılarında' daha çok özgürlük, adalet ve milletler arası kardeşlik ve barış temaları öne çıkarılmıştır.*"

Önkol⁴ ise eserle ilgili olarak şuna işaret ediyor: "*Ülkemizde yazılan tarihi romanlarda eksik olan estetik, artistik yaklaşım, stilizasyondaki detaycılık Konstantinopolis Kapılarında derinlemesine izleniyor.*"

Ayrıca Önkol, eserin bir bahadırılık romanı olduğu kadar, Türk tarihinin gerçek karakterlerini yerleştirdiği kurgusuyla da tarihsel roman olgunluğuna eriştiğini belirtir. Romanda var olan karakterlerin bizden olduğunu, tanıdık ve herhangi bir Türkmen obasında karşılaşılabilecek kişilikler olduğunu özellikle vurgular.

Koraylı⁵ ise bizim de ilgi alanımıza giren betimlemelere vurgu yapıyor. "*Savaş sahnelerindeki betimlemelerin yanında, Akarsu edebiyatıyla tanışık olanların çok rahat kavrayabileceği duygusal tasvirler de romanda dikkat çekiyor.*"

Konu ile ilgili olarak ele aldığımız bir değerlendirmede ise Erdoğan⁶ eserin en önemli yönünün, "mimari ve kentsel bağlamdaki arka planı ile olayları bağdaştırması ve 'Medieval' Konstantinopolis'ten ayrıntılı fasadlar sunması" saptaması yapılmıştır.

³ Yavuz Angınbaş, "Uygurluk Yolunda Özgürler: 'Konstantinopolis Kapılarında'", Taraf Kitap Eki, 11 Mayıs 2012.

⁴ Önkol, Funda, "Ortaçağ'da Bahadır Olmak", Cumhuriyet Kitap, 17 Mayıs 2012.

⁵ Koraylı, Edip, "Bahadırılık Romanı'ndan 'Tarihsel Roman'a 'Konstantinopolis Kapılarında'", Radikal Kitap, 20, Nisan 2012.

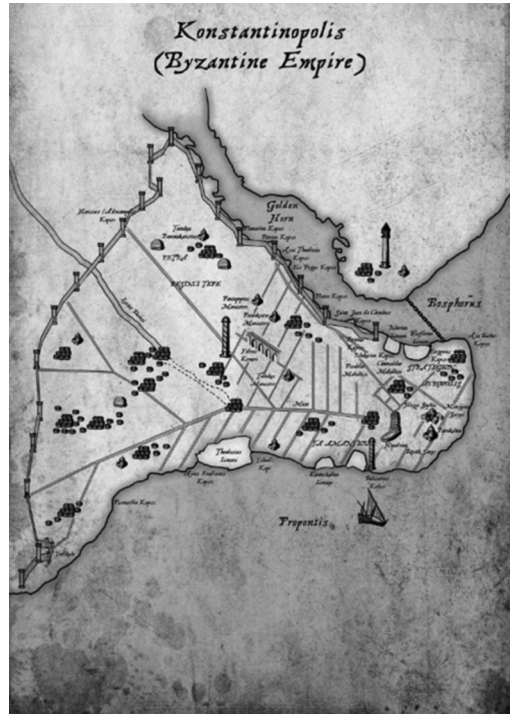
⁶ Erdoğan, Nevnihal, Bir Tarihi Roman Arka Planı Olarak Mimarlık, Gösteri Dergisi, Kasım-Aralık-Ocak 2015, s. 60-62.

Makalede, eserde çoğunlukla Konstantinopolis'in (İstanbul) mimari ve kentsel mekânları, ayrıntılı tasvirler, betimlemeler ve sosyal arka planla birlikte analiz edilmiştir. Özellikle kitapta geçen kentler ile mimari yapıtların umumiyetle gerçekçi öğelerden oluştuğu belirlenmiştir. Ayrıca kitabın ön sayfasında yer alan İstanbul'un o dönemdeki haritası aracılığıyla romanda geçen olaylar mekânsal olarak takip edilebilmektedir (Harita 1).

Romandaki Kent ve Mimami

Bu bölümde 'Konstantinopolis Kapılarında' romanında; Bizans şehirlerinden sadece İstanbul (Konstantinopolis) için, o dönemin kent ve mimarisine dair neler yazılmıştır; o anlaşılmaya çalışılmıştır. Kitabın platosunu ve temalarını teşkil eden önemli yerleşim alanları Bizans imparatorluğunun başkenti Konstantinopolis (İstanbul), kenti ve dolayısıyla onun mimarisi ve peyzajıdır.

Kitap tarihi romanlarda ve Ortaçağ romanslarında görebileceğimiz türden mekân tasvirleriyle bezelidir. Günümüzde İstanbul tarihi yarım adası dediğimiz Konstantinopolis'in kurulmuş olduğu bölgeye dair yoğun mimari ve kentsel mekân tasvirleri yer almaktadır.

Harita 1. İstanbul
Tarihi yarımada ve
Pera bölgesi.

Harita 1. İstanbul Tarihi yarımada ve Pera bölgesi

Dönemin kent kurgusu, önemli binaları, monumental yapıları ve mimari mekânları kurgusallıkla tasvir edilerek okurun gözünün önüne getirilmiştir. Kitapta Konstantinopolis'in surları ve kapıları, önemli kent aksları, limanları, hipodromu, başta Ayasofya olmak üzere görkemli mabetleri, sarayları, zindanları, imparatorluk yolları (Messe) sürgün yeri Prinkipo (Büyükkada), sarnıçlar, hanlar, manastırlar, kapılar ve surlar ayrıntılı betimlemelerle anlatılmaktadır.

Konstantinopolis'i Küçük Asya'ya bağlayan Bizans seferi yolu üzerinde yer alan Nikomedia, aynı zamanda Bizans'ın Anadolu'ya açılan kapısıdır. Diğer bir geçiş alanı ise Propontis (Marmara) kıyılarından ve Nikomedia'nın güneyinden ulaşılan Nikaia (İznik) kentidir. Eserde söz konusu kentlerin tarihi, dini, manevi önemi de anlatılmaktadır. Örneğin: *"Hristiyanlar için Nikaia'nın manevi değeri çok büyüktü. 325 Konsili'nin toplandığı ve apokrif incillerin belirlenip aforoz edildiği; muteber dört incilin tefrik ve makbul eylendiği yerdi Nikaia. O nedenle Hristiyanlar Nikaia'yı bin yıllık süreç içinde çok iyi tahkim etmişti. Nazende ve mümbit ovada, bir göl kenarına kurulmuş Nikaia'nın sadece yüce yüce surları yoktu. Surların önüne içi su dolu derin hendekler kazılmıştı"*⁷, betimlemesiyle İznik'in (Nikaia) coğrafi, dini ve siyasi önemi açıklanmıştır. Romanda Türklerin, Bizans şehirlerinden İznik'in (Nikaia) fethi, Anadolu'da ilk Türk devletinin kurulması (Anadolu Selçuk Sultanlığı) ve öncü bahadır bir grubun İstanbul'da Bizans yönetimiyle karşılaşması ve mücadelesi ise takip eden bölümlerde roman sanatına dair özgün tekniklerle ve girift entrikalarla anlatılmaktadır.

Bununla birlikte İznik'in (Nikaia) fethi öncesi savaş stratejileri romanın önemli temalardan birisidir. Eserde, Bizans yönetimindeki Nikaia Hisarı ve burçlarının kuşatılması ve ele geçirilmesiyle; Nikaia'nın Türklerin Anadolu'daki başkenti olması; yürütülen savaş stratejisi ve mekân kurgusu bir bütündür.

Birbirini tamamlayan bu temalarla, Akarsu *narrativ* tarzda mekânın kapsamlı bir çerçevesini oluşturmuştur. Böylece kurgulanan mekânın ve mimari öykünün zaman ve biçimlenme sırasına etki etmesini sağlamıştır.

Sosyal Arka Planlarıyla Mekânların Açıklanması

Mimarlık çalışması sadece bir biçimin fiziksel açıklaması değildir, aynı zamanda sosyal örgütlemenin mekânsal kurgusunu da tarif eder. B. Hillier

⁷ Akarsu, Konstantinopolis Kapılarında, s. 39.

ve J. Hanson,⁸ binanın inşa edilmesinde mimari amaç kadar mekân düzenlemesinin de önemli olduğunu tartışmışlardır. Bu bakışın bu tarihi romandaki mekânların sosyal anlamlarını ortaya çıkarmada katkısı olmaktadır.

Hikmet Temel Akarsu romanında yaptığı mimari betimlemelerle Ortaçağ kent yaşamına dair mekân kullanımına bizi tanık ediyor. Örnekleyecek olursak: Gözlerine mil çekilmiş sürgünlerin lanetli adası Prinkipo'da çanlar kulaklarımızda çınlayarak Haç yortusu için Hıristiyanlarla birlikte bizi bazilikada yürütüyor, şehirdeki günlük yaşam örneklerinden olmak üzere bizi Konstoskalion Limanı ile Julian Limanı arasında kalan Ta Amantiou köle pazarına götürüyor, Messe yolu ve hipodromdaki yarışmalar, toplantılar ve nümayişlere iştirak ettiriyor; Yedikule zindanlarının kale duvarlarındaki sessizliğe karşın içerdeki çığlıkları dinletiyor; sayısız limanları ve kapılarıyla kentin hem korunması hem de dışa açılmasının nasıl sağlandığını gösteriyor, Nikaia'daki Tekfur sarayından, Philadelphion'daki nemli ve pis han odalarına geçip oradan da Süleyman Şah otağına kadar vardiıyor bizi. Kutsal Hikmet Kilisesi Ayasofya'da ayın betimlemeleriyle de ayrı bir mimari mekân duygusunu yansıtıyor. Nikaia surları ve kalesi ile Koimesis Kilisesiyle İznik'in fethi öncesi savaş stratejisi yürüten Türkler ve Nikaia kentini ve kalesini savunan Nikaialıların hissiyatlarını ifade ediyor.

Romanda geçen seçilen bazı mekânlar ve sosyal arka plan aşağıdaki örneklerle biraz daha detaylı analiz edilmiştir:

- **Hippodrom:** Roma ve Bizans toplumlarındaki gösteri geleneğini bilenler; bu tür gösteri ve yarışmaların yapıldığı Hipodromun söz konusu imparatorluk yönetimi için ne kadar önem taşıdığını da bilirler. Halkın forme edildiği ve siyasal ajitasyonla sevk ve idare edildiği bu mekânlarda mimari görkem ve etkileycilik ön plana çıkmaktadır. Romanda bu mimari mekânlar ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Konstantinopolis limanlarından halkın protokol yoluyla, coşkuyla hipodroma akması ve şatafatlı törenler için kuşamlı muhafızların, atlı savaş arabalı

Şekil 1. Hippodrom

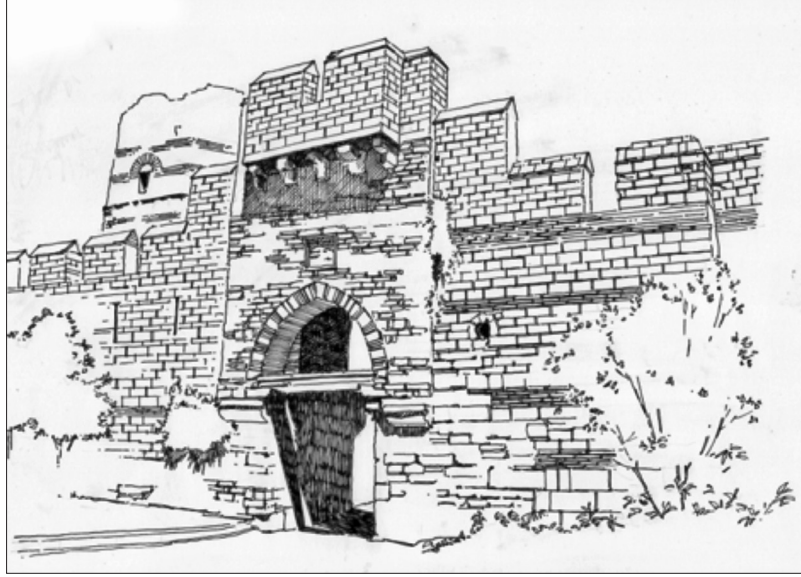
⁸ Hillier, Bill; Hanson, Julianne, *The Social Logic of Space*, Newyork: Cambridge University Press, 1984.

generallerin, tüm resmi kortejin arkasında yürüyüp mekânı doldurması ve imparator Mikhael Dukas'ın maiyetiyle birlikte hipodroma girmesi; bunlara ek olarak, selamlamalar, seramoniler ve halkı galeyana getirip bu sayede düşmanlara gözdağı verilmesi bu gösteri alanlarını antik Roma'daki arenalarla eşdeğer konuma taşımaktadır. Tüm bu aktivasyon mimari mekânın kurgusu ile sağlanmaktadır. (Şekil 1)

• **Prinkipo (Büyükada):** Prens Adaları'nın Bizans'ın sürgün yeri olduğunu bilmekteyiz. Taç kavgalarından yenik düşmüş, kaybeden tarafta yer almış, mağlup olmuş ya da başka bir şekilde gözden düşmüş, o nedenle gözlerine mil çekilmiş Bizans soylularının, prenslerinin ve generallerinin acılar içinde ölmeleri için gönderildikleri mekândı söz konusu adalar. Romanda bu adalar, kimi zaman kurgusal betimlemeler, kimi zaman Hıristiyan ritüellerinden esinlenmeler; kimi zaman da mekânsal analizlerle anlatılmakta ve neticede mimari vurgusu yüksek plato tanımlarına ulaşmaktadır. Bu anlatılar sırasında sadece mimari elemanlar ve unsurlar kullanılmamakta; yaşam tarzı ve ritüeller aracılığıyla da mekânın duygusu aktarılmaktadır: *"Bu lanetli adanın balıkçıları, keşişleri, ruhbanları ve muhafızları bu asil sürgünlere yaklaşmazlardı, yardım etmezlerdi ve yiyeceklerini bölüşmezlerdi. Herkes onlardan cüzamlı gibi kaçardı."*⁹

• **Yedikule Burçları ve Zindanı:** Bugün hâlâ ayakta olan Yedikule surları Konstantinopolis Kapılarında romanının cereyan ettiği mimari platoların bir diğeridir. Romanda da stilize bir şekilde anlatıla geldiği gibi: "Marmara sahilinde bir Ortaçağ kalesi gibi yükselen Yedikule Zindanının burçlarında muhafızlar nöbet beklerdi. Muhafızların pelerinleri, mızrakları, tunç ve manda gönünden yapılmış miğferleriyle yarattığı görüntüler, zindana saldırma niyeti olanlar için birer dehşet unsuruydular. İki kale boyunu geçen zindanın duvarları taştan ve pürüzsüz görünümdeydi (Şekil 2). Yedikule zindanının çevresi denizin kenarı idi. Engin deniz, yemyeşil bodur ağaçlar, gökte kanat çırpın martılar ile içerideki sert hükümranlıklar duvarları tam bir tezat gösterirdi. İçerde karanlık ve nemli taş duvarların soğuğu, dar işkence hücreleri, canhıraş çığlıkların yükseldiği infaz odaları, muhafızların yürürken tunçtan kargıların vuruşlarıyla taş zeminde çıkardıkları titreşimler vardı.

⁹ Akarsu, Konstantinopolis Kapılarında, s. 8.

Şekil 2. →
Yedikule
Zindanı'nın
surları

• **Ayasofya(Kutsal Hikmet Kilisesi):** Konstantinopolis Kapılarında romanında kilisede ayinin verilışı etkili bir mimari mekân duygusu yansıtmaktadır. Şöyle ki: “Kutsal Hikmet Kilisesinde toplanmış halk kaygı içinde, Pazar ayininde önemli bir konuşma yapacak olan Patrik'i bekliyordu.Dünyanın en önemli kilisesinin kubbesini ve pandatiflerini içten kaplayan Pantokrator mozaiklerdeki figürler adeta altında yer alan tebaanın kaygılarına iştirak edercesine acıyla bakıyordu. Neredeyse Konstantinopolis'in bütün ileri gelenleri Pazar ayini için kilisedeki yerlerini almıştı. Kara kaftan içindeki Patrik, silindir şapkası başında olmak üzere Kutsal Hikmet Kilisesi'nin kapısında belirdiğinde çan sesleri doruğa çıktı.Çan sesleriyle bütün Konstantinopolis boydan boya inliyordu. İki tarafa açılan cemaat saygıyla yere eğildi. Patriğin iki yanında yer alan papazlar buhurlukları sallaya sallaya yolu açıyorlardı. Buhurlar, dumanlar, tütsüler yayılıyordu kilisenin kapısında. Etrafı tütsü kokusu sarmıştı. Boynunda asılı İstavroz'u tuttu ve kaldırıp öptü patrik. Ardından kendisi de bir tütsü buhurluğu alıp sallaya sallaya ilerlemeye başladı. O ilerledikçe kalabalık saygıyla iki yana açılıyordu. Yüksek sesle dua ediyordu Patrik ve çevresindeki refakatçi papazları. Onların ardından istavroz taşıyan oğlan çocukları geliyordu. Tam kiliseden içeri girdiklerinde bütün kalabalık ayağa kalktı ve kilise korusu

ilahiler okumaya başladı. İlahiler çan seslerine karıştı. Gözyaşına boğuldu bütün Hıristiyan'lar. Patrik VIII.Ioannis, ayini yöneteceği yere geldi."¹⁰

Görüldüğü üzere bugün de yaşamakta olan Ortodoks ritüellerinden yola çıkılarak Ayasofya'nın mimari görkemi iblağ edilmiş ve ortaya etkileyici bir mekânsal tasvir çıkmıştır. Roman sanatının vurgusu mimari elemanlar ve betimlemeler aracılığıyla yükseltilmiştir.

Bu bağlamda bakıldığında; şövalye romanslarının klasik özelliklerini yansıtan romanın biz mimarları ilgilendiren yönü ortaya çıkmaktadır. Mimari ve kentsel bağlamdaki arka plan ile olayların bağdaştırılması ve Ortaçağ İstanbul'undan ayrıntılı tasvirler sunulması. Bu mimari mekân kurgusu, tasvirleri ve betimlemeleri, mimarlık sanatı açısından bakıldığında, tarihsel izlek, mekân analizi ve mimari plato yaratılması anlamında değer ifade etmektedir.

Tartışma

Edebiyatın mimari değerleri açıklamak için bir araç olduğu ve mimarinin birikimlerini öncelikle edebiyatta açığa vurulduğu söylenebilmektedir. Gündelik hayatın değişik mekânlarda yaşanması bunun yazıyla ifade edilmesi, mimari ve kentsel mekânların niteliklerinin yeniden yorumlanmasında yeni perspektiflere yol açmaktadır.¹¹ Bu anlayışı destekleyen çalışmalarda; Yaşar Kemal'in Deniz Küstü romanında İstanbul'un tarihi semtlerinde yaşanan olaylar ve karakterler üzerinden mekânsal okumalar yapılmıştır.¹² Baş ise Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara" romanında (kentsel) ütopya olarak bir tarihsel çözümleme yapmış ve içerdiği mekânsal öğeleri sergilemiştir.¹³ Cao Xue-Gin'in yazdığı *Kırmızı Odanın Rüyası*¹⁴ adlı klasik eser Çin kültüründe edebi ve mimari alanların birbirine dokunmasıyla bilinir. Çin mimarisindeki mekân ve özellikle de bahçe mekânı hakkında bilgiler sunar.

Konstantinopolis Kapılarında tarihi romanında da Ortaçağ romanslarında görebileceğimiz türden mekân betimlemeleri sıklıkla yer almıştır. O

¹⁰ Akarsu, Konstantinopolis Kapılarında, s. 17.

¹¹ Lefebvre, Henri, Modern Dünyada Gündelik Hayat, İstanbul, Metis Yayınları.

¹² Özdemir, Nurten, Akgül, Rabia, Açıköz, Can Hazal, "Yaşar Kemal'in Deniz Küstü Romanında Kent Mekanı ve İnsan", Mimarlık, 385, Eylül-Ekim 2015, s. 60-64.

¹³ Baş, Yener, "Bir (Kentsel) Ütopya Olarak "Ankara" Romanı", ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 32:2, 2015, s. 79-98.

¹⁴ Xiaodong, Li; Shua, Yeo Kang, "The Propensity of Chinese Space: Architecture in The Novel Dream of the Red Chamber", Traditional Dwellings and Settlements Review, vol. XIII, No. II, Spring 2002, s. 49-62.

mekânsal tasvirler, bizleri her gün üzerinde yaşadığımız bazı tarihi mekânların köklerindeki yolculuğa çıkarmakta ve kent mimarisinin yüzyıllar içinde geçirdiği evrime dair önemli veriler sunmaktadır. Ele aldığımız romana eklenen ve Konstantinopolis'te olayların geçtiği mekânları ve büyük yapıları gösteren dönem haritasıyla olayları takip etmek için okurlara lejand işlevselliğinde doneler verilmiştir. Bazı sahneler ise illustrasyonlarla canlandırılmıştır. Böylece kitaptaki bu görsel malzemeyle hikâyenin geçtiği mekânların okurun hayalinde canlanması sağlanmıştır.

Günümüzde tarihsel romanlara arka plan olarak seçilen mekânlarda, geniş araştırma ürünü, nitelikli mimari analizler ve betimlemeler her zaman bulunamamaktadır. Eserler vücuda getirilirken yüzeysel, kurgusal ve görsel bir imgecilik ön plana çıkmıştır. Bu başarılı bir edebi ürün ve nitelikli bir kültürel birikimin ortaya çıkmasını ve yapıtların mimari ve tarihi verilere ve olgulara uygun bir şekilde oluşturulmasını engellemektedir. Bu eksikliklerin ancak, nitelikli mekânsal tasvirlerle dayalı, mimari analiz yetkinliğine sahip, inceleme ağırlıklı bir edebiyatla giderilebileceği açıktır. Nasıl ki nitelikli mimari çevreler yaratmada ekipman analizi, saha analizi, ihtiyaç analizleri, amaç ve olanaklar, enine boyuna, derinlemesine, akademik bir eğitim ışığı altında analiz ediliyorsa; bilhassa tarihsel romanların yazımındaki mekân örgütlenmesi ve donatımı da olması gerekenden daha fazla özgür olmamalı; mimari, sosyal ve tarihi muhayyileyi doğru yönde harekete geçirecek kadar bilimsellikle mücehhez olmalıdır. Konstantinopolis Kapılarında; yazarının mimar olması dolayısıyla işbu edebi telakkiler açısından ilgiye değer bazı mimari tasvirler ve tarihsel mekân kurguları içermektedir.

Kaynakça

Akarsu, Hikmet Temel, Konstantinopolis Kapılarında, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2012.

Baş, Yener, "Bir (Kentsel) Ütopya Olarak 'Ankara' Romanı", ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, 32:2, 2015, s. 79-98.

Erdoğan, Nevnihal, "Bir Tarihi Roman Arka Planı Olarak Mimarlık", Gösteri Dergisi, Kasım-Aralık-Ocak 2015, s. 60-62.

Hillier, Bill; Hanson, Julienne, The Social Logic of Space, Newyork:Cambridge University Press, 1984.

Koraylı, Edip, "Bahadırılık Romanı'ndan 'Tarihsel Roman'a 'Konstantinopolis Kapılarında'", Radikal Kitap, 20 Nisan 2012.

Lefebvre, Henri, Modern Dünyada Gündelik Hayat, Metis Yayınları, İstanbul, 1998.

Özdemir, Nurten; Akgül, Rabia; Açıkgöz, Can Hazal, "Yaşar Kemal'in Deniz Küstü Romanında Kent Mekanı ve İnsan", Mimarlık, 385 Eylül-Ekim

2015, s. 60-64.

Önkol, Funda. "Ortaçağ'da Bahadır Olmak", Cumhuriyet Kitap, 17 Mayıs 2012.

Yavuz Angınbaş, "Uygarlık Yolunda Özgürler: 'Konstantinopolis Kapılarında'", Taraf Kitap Eki, 11 Mayıs 2012.

Xiadong, Li; Shua, Yeo Kang, "The Propensity of Chinese Space: Architecture in The Novel Dream of the Red Chamber", Traditional Dwellings and Settlements Review, vol. XIII, No. II, Spring 2002, s. 49-62.